

Cumhuriyet Dönemi Arkeoloji Münevverleri

Erdal POLAT*

Özet

Mustafa Kemal Atatürk, bağımsızlığını kazanan bir milletin bilim ve kültür alanında da bunu sağlaması gerektiğini düşünerek eğitim alanında önemli politikalar izlemiştir. Birçok alanda çok sayıda öğrenci söz konusu bu politikalar kapsamında yurt dışına gönderilmeye devam edilmiş ve bu politika dikkate değer gelişmelerin yaşanmasında öncü olmuştur. Bu gelişmeler tarihin ilerleyen süreçlerinde yaptığı bilimsel çalışmalarla önemli isimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün tarih ve kültürel kalkınma misyonu kapsamında, yurt dışı öğrenimleri sonrasında Anadolu'ya dönen bu isimler yapmış oldukları arkeoloji, filoloji ve müzecilik çalışmalarına yeni soluk getirmiş ve buluş kazandırmışlardır. Arkeoloji alanında kurumsallaşma, Anadolu'daki kültür sorunları, bu topraklara ait olan eserlerin anavatanlarına geri dönüşünün sağlanması, Klasik arkeolojide sistematik kazı sistemi gibi konularda çözüm ve öneriler sunulmuştur. Bilgi çağının temellerinin Anadolu'dan esintiler taşıyor olması, dilbilimsel çalışmalarla Anadolu'daki tarihi dönemlerdeki uygarlıkların yaşadığına dair tespitler bu isimlerin arkeolog olmanın yanında müzeci, dilbilimci kimlikleriyle oluşturulmuştur.

Bu çalışma Mustafa Kemal Atatürk'ün Tarih Tezini benimseyip bu minvalde arkeolojik çalışmalar yürüterek "Bilim cumhuriyeti"ni benimseyen, Anadolu'nun kültür hafızası olarak tarihe iz bırakan Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Sedat Alp ve Jale İnan'ı içermekte ve Anadolu arkeolojisine sundukları katkıları anlatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Arkeoloji Politikaları, Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Sedat Alp, Jale İnan.

Archaeological Intellectuals of the Republican Period

Abstract

Mustafa Kemal Atatürk followed important policies in the field of education, considering that a nation that gained its independence should also ensure this in the field of science and culture. A large number of students in many fields continued to be sent abroad within the scope of these policies and this policy pioneered remarkable developments. These developments led to the emergence of important names with their scientific studies in the later stages of history.

Within the scope of Mustafa Kemal Atatürk's mission of historical and cultural development, these names, who returned to Anatolia after their studies abroad, brought a new breath and invention to the archaeological, philological and museological studies they had done. Solutions and suggestions were presented on issues such as institutionalisation in the field of archaeology, cultural problems in Anatolia, ensuring the return of artefacts belonging to these lands to their homeland, systematic excavation system in classical archaeology. The fact that the foundations of the information age have breezes from Anatolia, the determinations that the civilisations of historical periods lived in Anatolia with linguistic studies have been created by these names with their museum and linguist identities as well as being archaeologists.

This study includes Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Sedat Alp and Jale İnan, who adopted Mustafa Kemal Atatürk's History Thesis and adopted the "Republic of Science" by conducting archaeological studies in this context, leaving their mark on history, which is the cultural memory of Anatolia.

Key Words: Archaeological Policies in the Republican Period, Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Sedat Alp, Jale İnan.

*Dr. Öğr. Üyesi., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Van / Türkiye, erdalpolat@yyu.edu.tr ORCID : <https://orcid.org/0000-0003-2229-9819>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Polat, E. (2024). Cumhuriyet Dönemi Arkeoloji Münevverleri. *Külliyeye*, 5(1), 19-40. DOI: 10.48139/aybukulliyeye.1359609

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
13 Eylül 2023	1 Mart 2024	Araştırma Makalesi	19-40
13 September 2023	1 March 2024	Research Article	

Extended Abstract

On 29 October 1923, with the establishment of the Republic of Turkey, the transition from a multinational structure to a nation state structure led to changes in the field of education as in many other fields. The project of sending students abroad, which is one of these changes, continued after the proclamation of the Republic. Within the scope of this project, as in many fields, many students in the field of archaeology studied abroad. This situation gained an official identity by Mustafa Kemal Atatürk and the young Republican cadres with the law numbered 1416. In this context, scientists who studied abroad and returned to their countries conducted archaeological excavations in different parts of Anatolia and revealed the historical and cultural richness of Anatolia. Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Sedat Alp and Jale İnan were among those who carried out these studies.

Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Sedat Alp and Jale İnan, who returned to their countries after completing their studies abroad in the field of archaeology, contributed greatly to Anatolian archaeology with their many scientific studies. Arif Müfid Mansel carried out the first systematic and regular excavations in the field of Classical Archaeology in Lüleburgaz, Vize, Kırklareli, Alpullu and Hasköy within the scope of the Thracian Tumuli excavations. Ekrem Akurgal, with his excavations in Old Izmir (Bayraklı), Foça, Pitane (Çandarlı), Erythrai (İldırı), Daskyleion (Hisar Tepe) and Sinop, demonstrated that current knowledge carries breezes from Anatolia and stated that Anatolia's cultural problems would be solved with Central Asia, Ancient Anatolia, Mediterranean and Aegean Civilisations. In addition, the establishment of a High Level Social Sciences High School and the Turkish Academy are among the plans for the future in this sense. In addition to his archaeological identity, Sedat Alp was Turkey's first Hittite, which is the equivalent of a Republican intellectual. Alp's analysis of archaeological data from a linguistic perspective is the other side of scientific evidence. Jale İnan's conducting many rescue excavations in important centres such as Side and Perge is the result of an ideal. With these excavations, İnan prevented many artefacts from being taken abroad. Her skill in completing/integrating artefacts enabled the unification of many sculptures. İnan, who played a major role in the return of the upper part of the statue of Heracles the Weary to our country, brought many artefacts back to their homeland in this way. İnan, who also exhibited a successful example in restoration work, also carried out studies for the preservation of the artefacts obtained during excavations. In the Republican period, the Turkish Historical Society (TTK), the Turkish Archaeological Institute, and the Faculty of Language, History and Geography were examples of institutionalisation efforts. Accordingly, the archaeological station founded by Ekrem Akurgal turned into an institute.

In this study, it has been seen that the names mentioned in the archaeological policies of the Republican Period, who studied abroad, gathered around the ideals

of Mustafa Kemal Atatürk and served these ideals. In this period, it was understood that sending students abroad and archaeological excavations became a state policy.

Giriş

Genç cumhuriyet vermiş olduğu askerî mücadelelerden zaferle ayrılmış, bağımsızlığını ilan etmiş ve olgunlaşma adımlarını atmaya başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk ve öncülüğündeki kadrolar ülkemizin gelişimi için her konuda çalışmalar yapmış ve bunu uygulamışlardır. Mustafa Kemal ve kadrosu, kurulan bu ülkenin sadece para ve askerî gücüyle değil aynı zamanda kültürel birikim ve değerlerinin, gücünün farkında olmuştur. Bu farkındalık ile devlet politikalarının ortaya koyulduğu çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında Anadolu topraklarında yayılımcı bir politika güden Pan-Helenistik düşüncesine karşı öz bir kimlik oluşturabilme, Mussolini'nin Anadolu'yu bir Roma eyaleti görme hevesi, Karadeniz'deki Pontus iddiaları ve Doğu Trakya'daki Bulgaristan'ın emellerinin bu topraklarda var olan imparatorlukların/devletlerin takip edilmesine neden olmuştur. Bu iddia ve hevese karşı bilimsel temelli bir politika ile cevap verebilme ulus kimliğini oluşturmada önem arz etmektedir (Özgünel, 1986, s. 898-899; Özdoğan, 2006, s. 53-69; Ergin, 2010, s. 33-34).

Cumhuriyet Dönemi eğitim politikaları kapsamında birçok alanda yenilikler gerçekleştirilmiş ve ayrıca var olan gelişmeler de devam ettirilmiştir. Bu kapsamda, Osmanlı Devleti padişahı III. Selim döneminde (1789-1807) başlatılan yurt dışına öğrenci gönderme politikası, tanzimatın öncüsü Mustafa Reşid (1837-1858) ile devam etmiş ve cumhuriyetin ilanı ile söz konusu bu politika 1416 Sayılı Kanun ile 1929 yılında resmî bir hüviyete kavuşmuştur[†]. Bu kanun ile öğrenciler arkeoloji, felsefe, fizik-kimya, hukuk, matematik, mühendislik, tarih-coğrafya, terbiye ve beden eğitimi gibi birçok alanda öğrenimlerini Almanya, Amerika, Avusturya, Belçika, Çekoslovakya, Fransa, İngiltere, İsveç, İsviçre, İtalya, Macaristan ve Rusya gibi ülkelerde görmüşlerdir. Aslında bu kanunla Mustafa Kemal Atatürk batıdaki birçok alanda var olan gelişmeleri takip etmek istemiş, sosyal ve kültürel anlamda kalkınma fikrini benimsemiş, bu alanlarda kalifiye insan yetiştirerek öncü kadrolar kurmayı kendine görev edinmiştir. İlmiye Çığ'ın öncü kadrolar konusunda;

“... Memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ileride tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için daha fazla ihtimam gösterilmesi, arkeoloji

[†]08.04.1929 tarihli ve 1416 sayılı “Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun” a dair detaylı bilgi için <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1169.pdf> bakınız. [Erişim Tarihi: 08.08.2023].

için daha fazla talebe yetiştirilmesine kat-i ihtiyaç vardır.” (Çığ, 2006, s. 209-210) aktardıkları dikkate değerdir (Özodaşık, 1997, s. 118; Ulu, 2014, s. 512-514).

Ayrıca bu konuyla ilgili olarak yabancı bir gazetecinin Mustafa Kemal Atatürk'e Garplılardan milletinize ne alacaksınız sorusuna verdiği yanıt bu kadroları kurma için verdiği mücadeleyi ve bu gelişmeleri kendi kültür potasında eriteceğini özetlemektedir. *“Biz garp medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya medeniyeti seviyesi içinde benimsiyoruz”* demiştir (İnan, 1998, s. 422-423).

Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenlik kurmuş olduğu coğrafyadaki kültür birikiminin muhasır seviyelere çıkarılması ve bu kültür hafızasının her daim canlı tutulması için Mustafa Kemal, âdeti olduğu üzere masa toplantıları gerçekleştirmiş ve bu toplantılarda bilim insanlarının yaptığı fikir alışverişleri aslında tartışılan konuların ilk elden kaynaklar üzerine olmadığını ortaya koymuştur. Bunun üzerine tarihimizi ilk elden kaynaklardan öğrenmemiz fikri, Türk Arkeolojisinin oluşmasına ve ilerlemesine olanak sağlamıştır (Özgünel, 1986, s. 897-899). Bu bağlamda öncü kadrolar kurma, arkeolojinin kurumsallaşması ve bilimsel çalışmaların yapılabilmesi gerekli görülen çalışmalar içerisinde olmuştur. Bu kapsamda 20. yüzyılın ilk yarısı önemli politikaların izlendiği dönem olmuştur. Nitekim 1920 yılında açılan ilk Türkiye Büyük Millet Meclis (TBMM)'i Ankara'da kültür müdürlüğü açmış, bu kapsamda tarihî statüde olan belge ve eserlerin toplatılması, korunması, bilimsel yöntemlerle ele alınarak yeniden yorumlanması ve yeni müzeler açılması gibi görevleri yerine getirmiştir (Yıldırım, 1996, s. 37). Bu oluşum çerçevesinde, 1931 yılında Türk Tarih Kurumu, 1934 yılında Türk Arkeoloji Enstitüsü ve 1936 yılında Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nin kurulmasını arkeoloji alanında çok sayıda öğrencinin yurt dışı öğrenimi almaları için farklı ülkelere gönderilmesi izlemiştir (Erten, 2023, s. 30-31)[‡]. Bu alanlar içerisinde arkeoloji de kendine önemli bir edinmiş ve önemli isimlerin yetişmesine vesile olmuştur. Bu çalışma, çok uluslu yapıdan ulus devlet modeline geçen Türkiye Cumhuriyeti'nde, yaptıkları kazı ve bilimsel çalışmalarla Türk Arkeolojisinin ilerlemesine katkı sunmuş, kurumsallaşmasında pay sahibi olmuş önemli isimlerden Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Jale İnan ve Sedat Alp gibi Cumhuriyet aydınlarının Türk Arkeolojisine kazandırdıkları ve katkılarını konu edinmektedir. Konu edinen söz konusu çalışmalar, bahse konu isimlerin yayımladıkları bilimsel kitap, makale, tebliğ ile röportaj ve tez çalışmalarından ayrıca sahada yapmış oldukları kazı ve araştırma sonuçlarından yararlanılarak ele alınmıştır.

[‡]Türk Tarih Kurumu'nun ile Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşu hakkında detaylı bilgi için bakınız; Afet İnan, “Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair”, Belleten, C 11 S 12 Ankara 1947, s. 173; Afet İnan, “Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine”, Tarih Araştırmaları Dergisi, S 1, s. 1-16.

Arif Müfid Mansel (1905-1975)

Kimlikteki adıyla Mehmet Abdülbaki Arif, 15 Eylül 1905 tarihinde İstanbul'da Sultanahmet'te dünyaya gelmiştir. 1935 yılında soyadı kanununun çıkmasıyla, Mansel soyadını almıştır. Arif Müfid Mansel, İstanbul'da başladığı İstanbul Alman Mektebi öğrenimini, St. Benoit Lisesi'nde 1925 yılında Bakalorya İmtihanı[§] ile tamamlar. Babası Mehmet Müfid ve annesi Fatma Zehra Hanım tarafından nitelikli bir eğitim aldırılan Mansel, dil ve müzik eğitimlerinin yanı sıra Almanca ve Fransızca yabancı dil öğreniminde başarılı olur ve kendini bu konuda geliştirir (Darga, 1975, s. 319; Anabolu, 2004, s. 166). 1925 yılında Alman arkeolog Theodor Wiegand, Berlin Müze Müdürlüğü'nün, İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne duyduğu minnetten ötürü iki Türk gencinin Almanya'da arkeoloji öğrenimi yapabileceğini ve eğitim giderleri için gerekli olan bursun sağlanacağını anlatan bir mektubu Osman Hamdi Bey'in kardeşi ve İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürü Halil Edhem Eldem'e gönderir ve öğrenci seçiminin Halil Edhem Bey tarafından yapılmasını ısrarla ister (Eyice, 1976, s. 301-302). Mansel, her ne kadar ilerleyen süreçte arkeoloji dünyasının tanınmış bir ismi olsa da aslında kendisi mühendis olmak isteyen bir gençtir. Bu isteğine rağmen Mansel'in babası Mehmet Müfid beyin yakın arkadaşı olan İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürü Halil Edhem Bey'in tavsiyesi üzerine Mansel'in, Klasik Arkeoloji öğrenimi görmesine karar kılınmıştır (Darga, 1975, s. 319; Akbulut, 2021, s. 1). Halil Edhem Bey, kendisine gönderilen mektuptaki isteği dikkate alarak Almanya'ya Arif Müfid ve Ahmet Rufai adında iki Türk gencini seçmiş ve aynı yılın sonlarına doğru Almanya'ya gideceklerini kendilerine iletmiştir (Eyice, 1976, s. 302). Söz konusu bu kararın alınmasında olasılıkla Almanya'dan Theodor Wiegand'ın göndermiş olduğu mektubun etkisi de vardır.

Türk bilim dünyasının önemli isimlerinden olan Semavi Eyice, *"Cumhuriyet'in ilk yıllarında, 1925 yılı 25 Eylülünde Almanya'ya İstanbul'daki Saint Benoit Lisesi'nden bir genç gidiyordu"* diyerek Mansel'in yurt dışı öğrenimi hakkında bilgi verir (Eyice, 1976, s. 301). Birinci Dünya Savaşı sonrasında Berlin'de öğrenimine başlayan Mansel, bu öğrenimini olması gereken süre içerisinde bitirmiştir. Wiegand'ın, Halil Edhem Bey'e yazdığı mektuplarda *"iyi huyları ve çalışkanlıkları ile her yerde saygı elde ettiler"* sözleri ile aynı zamanda Halil Edhem Bey'e iyi bir yardımcı kazandığı ifadeleri, Mansel'in İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde idareci olarak düşünüldüğünü göstermektedir (Eyice, 1976, s. 302-303). Mansel, 1929 yılında (Almanya'daki 4. yılı) 24 yaşında Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki "Antik Yunan ve Roma Çok Katlı Yapıları" (Stockwerkbau der Griechen und Römer) adlı doktora tezini başarıyla sunarak Dr. ünvanını almıştır.

[§]Lise öğreniminden sonra yapılan "Olgunluk Sınavı" olarak anılan Yüksek Öğrenime geçişte uygulanan bir sınavdır. Detaylı bilgi için bakınız Okyar, 1988, s. 887-894, <https://www.icazettendiplomaya.com/mezuniyetbelgeleri/1014/bakalorya> Erişim Tarihi: [08.04.2023].

Araştırmacı tezinde çok katlı yapıların tiplerini, cephe düzenlerini incelemiş ve bu çalışma 1930 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü'ne bağlı olan İstanbul Arkeoloji Enstitü tarafından basılmıştır. 1929 yılında ülkesine dönen Mansel, İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne müdür yardımcısı olarak atanmış, müze müdürü Halil Ethem Eldem ile birlikte çalışmış ve 1946 yılında üniversiteye geçişine kadar bu durum devam etmiştir. Bu süreç içerisinde Mansel, 1930'lu yıllarda ilk kazısı olan Balaban Ağa Mescidi kazısını yapmıştır. Mansel, 1931'de müdürlük görevinden emekliye ayrılan Halil Edhem Bey'den sonra ülkemizin ilk Türk kadın arkeoloğu olan Jale İnan'ın babası Aziz Ogan'ın müdür olarak atanmasıyla yardımcılığını yürütmüştür. Mansel, müzede idareci olarak bulunduğu süreçte müzenin ve müzedeki eserlerin tanıtımını yapmaya başlamış, Roma İmparatorluğu dönemi Fenike eserleri olan kurşun lahitler, İstanbul Fatih'te ele geçen lahit üzerine bilimsel çalışmalar yapmıştır (Eyice, 1976, s. 303-307).

Mustafa Kemal Atatürk, Türk Tarihi'nin özellikle kültür tarihi konusunu kapsayan bir kitap çalışması yapılmasını istiyordu **. Türk Tarihi'nin Ana Hatları adlı 121 fasikülden oluşan kitap, M. Kemal'in önünde okunuyor, düzeltiliyor ve tekrar yazdırılıyordu (Eyice, 1976, s. 307-309). M. Kemal Atatürk'ün tarih konusuna hâkim olduğunu göstermekle birlikte bu konuda hassas oluşuna da işaret etmektedir. Türk Tarihi Ana Hatları adlı kitap bağlamında kendisine görev verilen Mansel, o sıralarda yedek subay olarak görev yapmaktadır. Kitap kapsamında kendisinden kitabın dördüncü bölümünün Orta Şark kısmına ait İran bölümünün yazılması istenir. İran Tarih ve Arkeolojisini yazan Mansel, bu suretle Türk Tarih Kurumu (TTK) adına kongrelere katılım sağlamıştır. Yalova'da kazı çalışmalarını yürüten Mansel, daha sonra akademiye adım atarak tarihçi yönünü ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda İstanbul Üniversitesi'nde İlkçağ Tarihi derslerine girmiş Mısır ve Ege tarihi üzerine ders kitabı bastırılmış, 1937 yılında Van'daki Urartu Tarihi üzerine yapılan bir toplantıya katılmış ve yayın yapmıştır (BCA 30-18-1-2-99-61-16; Tarhan, 2011, s. 295). Yükseköğretim öğrencilerinin Türkçe kaynak bulmasındaki sıkıntı yüzünden Bizans Tarihi'nin iki ciltlik eserinin çevirisinin yapılma kararı doğrultusunda ilk cildin çevirisi Mansel tarafından yapılmıştır. Mansel'in tarihçi yönünün en büyük eseri Ege ve Yunan Tarihi TTK tarafından basılmış ve günümüzde de basılmaya devam etmektedir (Tulunay, 2002, s. 554). Mansel'in arkeoloji alanındaki etkinliği 1936-38 yıllarında Trakya Tümülsleri çalışmalarında görülmektedir. Türkiye'de ilk sistemli ve yöntemli Klasik Arkeoloji kazısı Lüleburgaz, Vize, Kırklareli, Alpullu ve Hasköy'de yapılan kazılarda elde edilen bilgi ve bulgular Belleten, Archaeologische Anzeiger, Bulgar Arkeoloji Enstitüsü gibi dergilerde Mansel tarafından yayımlanarak bilim dünyasına

**Mustafa Kemal Atatürk, Türk tarihinin kültür tarihi konularını içine alan hacimli bir kitap yazdırmak istiyordu. 1930 da Türk Tarihinin Ana Hatları adlı kitap 100 nüsha olarak basılmış ve bilim insanlarının fikirleri alınmak üzere onlara gönderilmiştir. Türk Tarihinin Ana Hatları'nın tekrar basımı için bilim insanlarının fikirleri doğrultusunda görevlendirmeler olmuş ilki 63 ikincisi 43 ve üçüncüsü 15 başlıktan meydana gelen büyük bir kitap olmuştur. Arif Müfid Mansel'de kitabın Orta Şark kısmındaki İran bölümünü yazmakla görevlendirilmiştir (Eyice, 1976, s. 307).

Cumhuriyet Dönemi Arkeoloji Münevverleri

kazandırılmıştır (BCA 30-18-1-2-88-80-9; Akurgal, 1975, s. 310; Eyice, 1976, s. 308-309). Hatta Mustafa Kemal Atatürk'ün 1938 yılında hasta yatağında dahi incelediği son eserlerin Trakya Tümülüsleri'nden çıkan eserler olduğu bilinir. Bu konuda “*devam ediniz, memleketimizin kültür tarihi zenginliğini daha çok bulacaksınız*” ifadeleri de bu eserleri incelendikten sonra söylemiştir (İnan, 1939, s. 243).

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında Anadolu'da bir takım emelleri olanlar bu topraklarda hak iddia etmeye başlamış, hak iddia edenlere bilimsel temelli olan bir cevap verme gereği Anadolu'da arkeolojik kazı çalışmalarını gerekmiştir. Türk geçmişi üzerine ağırlık verilmesi gerektiği düşüncesi kapsamında yapılan bu çalışmalar bilim temelli olmanın yanında manevi gücü yüksek olan bir cevap niteliğindedir. Bu bağlamda aslında Trakya Tümülüsleri'nde yapılan arkeolojik çalışmalarda Bulgaristan'ın Doğu Trakya'daki iddialarına karşı yapılmış bir bilimsel çalışmadır (Ergin, 2010, s. 33-34). Mansel, Trakya'daki çalışmalarında *Trakya Kubbeli Mezarları ve Sahte Kubbe Problemi* konusunu Anadolu'daki örnekleriyle karşılaştırıyor tipolojik ve teknik olarak incelemesini yapıyordu. Arkeoloji ve Sanat Tarihi bilimini ilgilendiren bu çalışma ile 1943 yılında kendisinin Doçentlik tezi olarak kabul edilmişti. Mansel, 1944 yılında “Profesör”, 1958 yılında “Ord. Prof. Dr.” ünvanlarını almıştır (BCA 30-11-1-0-271-19-11; Yıldırım, 1996, s. 37). İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden ayrıldıktan sonra tamamen akademik çalışmalara yoğunlaşan Mansel, Güney Anadolu-Akdeniz Bölgesi'ni çalışma alanı olarak seçmiş, 1946'da Perge nekropolünde başlayan kazıyı 1947'de Side kazısı takip etmiştir (Gülen, 2016, s. 1020). İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak faaliyetlerini yürüten Antalya Araştırma Merkezi Müdürlüğü de yapan Mansel, hem bu bölgede yapılan kazıların hem de müzede görevli iken birçok bilimsel yayını bilim dünyasına kazandırmıştır^{††}. Türkiye'nin ilk arkeoloğu olan bu kişi Mansel soyadını alarak arkeoloji dünyasında Arif Müfid Mansel olarak tanınmıştır (Akbulut, 2021, s. 1).

Mansel, Arkeoloji, Tarih ve Sanat Tarihi üzerine bilimsel çalışmalar yaparak cumhuriyetin yetiştirdiği çok yönlü bir yapıya sahiptir. Müzecilik geçmişini, akademiyle birleştiren Mansel, Anadolu'nun güneyinde yaptığı arkeolojik kazılarla hem Anadolu arkeolojisine hem de klasik arkeoloji bilim dalına katkı sunmuştur. Akurgal (1975, s. 309) Mansel'in kaybını “*Türk ilmi yönünden olduğu gibi dünya arkeolojisi bakımından da büyük kayıptır*” diyerek kaybedilen kişinin değerini ortaya koymaktadır.

^{††}Arif Müfid Mansel'in bilimsel yayınlarından örnekler için Alkım, 1975, s. 323-337. “İran'ın Tarih ve Arkeolojisi”, *En eski zamanlardan Sasanilerin sukutuna kadar*, İstanbul 1934, 96 s. (Türk Tarihinin Ana Hatları Müsveddeleri, seri II, No. 7); *Mısır ve Ege Tarihi Notları*. İstanbul 1938, 226 s. (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 70); *Trakyanın Kültür ve Tarihi*, İstanbul 1938, 46 s. 27 lev. ile birlikte (Edirne Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları, No. 5); *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara 1947.

Ekrem Akurgal (1911-2002)

30 Mart 1911 tarihinde Hayfa'nın Tulkarem kasabasında Caesareia (İsrail) antik kentinde dünyaya gelen Ekrem Akurgal, 1935 yılında soyadı kanununun çıkmasıyla Sümer kral adı olan A= su, kur= ülke, gal= büyük, "Büyük Su Ülkesi" anlamına gelen Akurgal soyadını almıştır. (Akurgal, 2004, s. 3,4-39). Bu dönemde dünyaya gelen ve ilköğrenimini bu süreçte okuyan Akurgal, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra öğrenimine devam etmiş Vefa Ortaokulu'nu bitirerek, lise öğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamlamıştır. Meslek seçiminde her ne kadar kararsız kalsa da Hukuk Fakültesi'ne yazılmış devletler hukuku ve hukuk tarihi gibi konulara ilgi duymuştur. Bu ilgisi Akurgal'ın, şerefli bir maziye sahip olan Türk Milleti'nin tezini ortaya koyan Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk Tarih Tezi'ne aidiyet duymasına sebep olmuştur (Akurgal, 1956, s. 579-582). Akurgal'ın, lise sıralarında başarılı bir öğrenci olması, yurt dışına gönderilecek öğrenciler arasına girmesini sağlamış, tarih alanında altı arkeoloji alanında tek kişilik kontenjana başvuru yapmış, sorulara verdiği cevap ve Türk Tarih Tezi'ne karşı duyduğu aidiyet yurt dışına gönderilecek olan arkeoloji alanındaki öğrenci olmasına neden olmuştur (Akurgal, 2004, s. 10-17). Ayrıca yurt dışına gönderilen öğrencilerin geçimlerini Türkiye Cumhuriyeti'nin göndermiş olduğu bursla rahat bir şekilde sağladıkları da bilinmektedir.

"Bir aralık bir Türk Lirası'na, 6,5 Registermark alırdık. Öğrenci bursumuz 96 lira idi, yani ayda 650 mark gelirimiz vardı. Bu para o dönemde bize bol bol yetiyordu. Alman öğrenciler ayda 150 markla geçinirlerdi. Bazen Kempinski, Mampe gibi ünlü restoranlara giderdim. İyi giyinirdim. İyi tanınmış ailelerin evlerine davet edilirdim. Berlin'in hep en güzel semtlerinde otururdum..." (Başgelen, 2011, s. 18).

Akurgal, ikinci dünya savaşı patlak vermeden 1933-1941 yılları arasında Almanya'da Berlin Üniversitesi'nde Gerhard Rodenwaldt'ın danışmanlığında birçok konuda ders almıştır. Hellen-Roma Arkeolojisinden Eskiçağ Tarihi, Klasik Filoloji, Eski Yunanca, Bizans, Avrupa ve Türk-İslam Sanatı ile Felsefe Tarihi'ne kadar çeşitli alanlarda kendini geliştiren Akurgal, Hititçe çivi yazısı ile Helen Epigrafyası seminerlerinde bulunmuştur. Doktora sürecinin son dönemlerini meşakkatli bir şekilde tamamlayan araştırmacı ülkesine dönerek Ankara Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nde asistan olarak görev yapmış 1941 yılında Harpyler Anıtı'nı sunarak yazılı bir tezle "Doçent" ünvanı alan ilk kişi olmuş, 1949 yılında "Profesör" 1957 yılında ise "Ordinaryüs Profesör" ünvanını almıştır (Akurgal, 2004, s. 35-49; BCA, 205-15-11; BCA, 267- 33-15).

Akurgal, ülkesine döndükten sonra Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nde göreve başlamış ve bölümünde görmüş olduğu eksiklikleri giderebilmenin telaşı içerisine girmiştir. Bölüm kitaplığındaki eksikliği gidermekle işe koyulan Akurgal, kültürel ve arkeolojik alanındaki çalışmaların duyurulabilmesi için "Anatolia"

Cumhuriyet Dönemi Arkeoloji Münevverleri

adında bir dergi yayımlamakla devam etmiştir. Epigrafi alanındaki eksiklikleri tanıdığı bilim insanlarıyla giderirken, Türk Sanatı Kürsüsü'nü kurarak Almanya'dan bu kürsüde ders vermesi için hoca getirilmesini sağlamıştır. Almanya'da katıldığı kazıdaki edindiği tecrübeyi daha sonra Anadolu'da yapacağı kazılara yansıtan Akurgal, bu anlamda ilk kazısını Türk Tarih Kurumu'nun talebi üzerine 1943 yılında Zile'de yapmıştır. Tarihler 1948 yılını gösterdiğinde Anadolu'nun batı kesimi ağırlıklı olmak üzere arkeolojik kazılara başlanmış, 1953-56/93 Eski İzmir (Bayraklı), 1953-59 Daskyleion (Hisar Tepe), 1953-57 Foça, 1958-65 Pitane (Çandarlı), 1964-82 Erythrai (Ildırı), ve 1951-53 Sinop'ta önemli sonuçlara ulaşılarak Anadolu Arkeolojisine katkı sunulmuştur.

Akurgal'ın yapmış olduğu Bayraklı (Smyrna) arkeolojik kazı çalışmalarında Hellen göçünün MÖ 1050 yılında gerçekleştiğine dair arkeolojik bulgulara ulaşılmıştır. MÖ 1050-300 tarihlerini içeren 10 yapı katının kesintisiz bir şekilde ortaya çıkarılması, bu yapı katının kültürel kesintisiz halinin Helenlerin anavatani Yunanistan'da olmayışı önem arz etmektedir. Ayrıca kazısı yapılan höyüğün kuzey-güney ve doğu-batı düzleminde uzanan sokaklarının birbirini kesmesi izgara planının görüldüğü bir kent olarak kabul edilmektedir (Akurgal, 2004, s. 119-124). Bu kapsamda yapılan çalışmalar, Batı Anadolu'nun tarihinin anlaşılması açısından kayda değerdir.

Akurgal, yapmış olduğu bilimsel çalışmaları^{††} İngilizce, İspanyolca, Almanca, İtalyanca ve Fransızca gibi dillerde yayımlayarak bilim dünyasına kazandırmıştır. Hitit Sanatı, Frig Sanatı, Hitit Sanatı etkileri sonrasında Anadolu, Şark sanatının Yunan sanatı üzerine etkileri, Urartu ve İran etkileri ile Yunan ve Roma Sanatı, Türkiye'nin turizmine katkı sunan eserleri gibi Arkeoloji alanının içerisinde farklı uygarlıkları konu edinen bu çalışmaların ilk olarak neden Türkçe yayımlanmadığı merak konusudur. Bu merakı giderecek olan cevaplar ise şu şekildedir. Akurgal, ilk olarak bürokrasinin ağırlığı diyerek cevap vermiş olsa da daha önce kendisine sorulan *“beğendiğiniz arkeologlar kimlerdir”* sorusunun yanıtı bu merakın bir kısmını karşılamaktadır. Beğendiği Türk arkeologlar için *“bence en çok beğenilecek olanlar yabancı dilde en çok yayın yapmış olan uzmanlardır”* diyerek neden yabancı dilde yayın yaptığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra Akurgal'ın, Atatürk'ün fikirlerini benimsediğini ve Cumhuriyet

^{††}Ekrem Akurgal, 1946'da yayımlanan Hitit Sanatı'nı incelediği *“Remarques stylistiques sur les reliefs de Malatya”*, 1954'de Frig Sanatı üzerine yazdığı *“Phrygische Kunst”*, 1961'de Hitit Sanatı üzerine üç dilde yayımlanan *“Die Kunst der Hethiter”*, *“The Art of Hittitites”*, *“Arte degli Ittiti”* yer almaktadır. Anadolu'nun Hitit Sanatı sonrasında içeren 1961'de basımı yapılan *“Die Kunst Anatoliens”*, Şark sanatının Yunan sanatı üzerindeki etkilerini ele aldığı *“Orient und Okzident”* adlı eseri 1966'da akademi dünyasına kazandırılmıştır. Ardından yoğun bir şekilde çalışmaya devam eden Akurgal'ın 1966'da *“Treasures of Turkey”*, 1968'de *“Urartaische und Altiranische Kunstzentren”*, 1969'da Türk turizmine büyük katkı yapan *“Ancient Civilisations and Ruins of Turkey”*, 1980'de *“Art and Architecture of Turkey”*, 1987'de *“Griechische und Römische Kunts in der Türkei”*, 1990'da *“Turquie”* gibi eserlerinin basımı gerçekleştirilmiştir.

ideolojisini^{§§} nasıl sahiplendiğini görmekteyiz. Atatürk'ün Anadolu'luk fikrini sahiplenen Akurgal bu fikri uluslararası platformlarda bilimsel temelli olarak anlatmanın doğru yolu olarak bunu düşünmüştür. Ayrıca BBC yayın kuruluşunun bir konuda Akurgal'ın fikrine başvurduğunda kendisinin vermiş olduğu cevabında bu minvalde olduğunu görmekteyiz (Akurgal, 2004, s. 130). “İlyada'nın yazarı Homeros'un İzmirli mi Khioslu mu?” sorusuna verilen “İlyada Aiol ve Ion lehçelerinden oluşan bir dille ortaya çıkmış, İzmir'de Aiol ve Ion bölgelerinde olduğu için Homeros İzmirlidir” yanıtı yukarıda ifade edilen Anadolu'luk fikrinin aidiyetini göstermektedir. Bununla birlikte modern çağın bilgisinin temellerini atan Helenlerin ilerleyebilmelerinde Ion ve Aiollerin katkısının yadsınamaz bir gerçeklik olarak ifade edilmesi^{***} de bu duruma güzel örneklerden biridir.

Akurgal, genç cumhuriyetin öncelikli yapmak istedikleri arasında bulunan kurumsallaşma ve öncü kadrolar kurma düşüncesini yaptıkları ve yetiştirdiği öğrencilerle desteklemeye çalışmıştır. Yapılan çalışmalar ışığında kurulan “Arkeoloji İstasyonu” daha sonra Türkiye'nin köklü üniversitelerinden olan Ege Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü'ne dönüştürülmüştür. “Üstün Düzeyde Sosyal Bilimler Lisesi”nin yanı sıra Türk Kültürü'nün her alanda dil ve kültürlerini içeren Türk Temel ve Sosyal Bilimlerinin olduğu Türk Akademisi'nin kurulmasını önermiştir. Kurumsallaşma ile birlikte bir Cumhuriyet ideolojisi olan öncü kadrolar kurma fikri yetiştirilen arkeologlarla büyük anlam kazanmıştır. Baki Ögün, Cevdet Bayburtluoğlu, Coşkun Özgünel, Ümit Serdaroğlu, Güven Bakır, Tomris Bakır gibi yirminin üzerinde olan uzman arkeologlar, Anadolu'nun birçok yerinde farklı dönemlerin arkeolojik kazı çalışmalarını yapmış bu çalışmalarını bilimsel yayınlarla destekleyerek arkeoloji alanına katkı sunmuşlardır (Akurgal, 2004, s. 63-68).

Akurgal, birçok medeniyetin ikame ettiği bir yer olan Anadolu'nun jeomorfolojisi üzerine çalışmalar yapmış söz konusu bu jeomorfolojik yapının uygarlıkların yerleşim şeklini nasıl etkilediğini ifade etmiştir (Akurgal, 1984, s. 22). Kronolojik olarak neolitik dönemden başlayan bu yerleşim şekillerinin Hatti ve Hititlerde tunç çağlarında, Geç Hitit Beylikleri, Urartu, Frig, Lidya, Likya, Perslerle demir çağlarında, Roma, Selçuklu ve Osmanlı ile günümüze kadar ele almıştır. Yukarıda farklı dönemlerde görülen bu uygarlıkların Anadolu'ya sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik anlamda katkıları olduğu görülmüştür (Akurgal, 1997, s. 82). Anadolu topraklarında çok sayıda uygarlığın bulunmuş olması kültürel katkı sunmanın yanında kültür sorunu gibi bir durumu da ortaya koymuştur. Bu konuyu ele alan Akurgal, Türk kültürünün kökenini ele alarak, etkilenmiş olduğu uygarlıkları ifade etmiş ve bunları örneklem üzerinden anlatmıştır. Özgün bir kültür oluşturabilmenin çözümünü de sunmuş ve bunu şu şekilde açıklamıştır. Türk kültürünün kökeninin Orta Asya, Eski Anadolu, Akdeniz ve Ege olduğunu söyleyen

^{§§}Bu konuda detaylı bilgi için Sayılı, 2021, s. 295-325 bakınız.

^{***}Detaylı bilgi için bakınız, Akurgal, 2000, s. 1.

Cumhuriyet Dönemi Arkeoloji Münevverleri

yazar, İran, Arap ve Batı etkisini üzerinde taşıdığını aktarmıştır. Türk kültürünün sahip olduğu kökleri aldığı yerlerle ilgili örnekler sunan araştırmacı, bu duruma halıcılık, kilimcilik, çinicilik, minyatürcülük, Selçuklu kümbetleri gibi özellikleri Orta Asya'dan alındığını, mimari, giyim ve halk ezgilerini Anadolu coğrafyasında ikame eden Hitit, Likya, Frig ve Karya'dan, köprü, su kemeri ve hamam gibi öğeleri de Helen ve Roma'dan aldığımızı ifade etmiştir. Akurgal ayrıca Türk Kültürü'nün etkilenmiş olduğu uygarlıklardan kubbe, eyvan (anıtsal kapı), sivri kemer, çok direkli cami, minare gibi mimari öğelerle medrese planının olduğunu sıralamıştır (Akurgal, 1982, s. 262-264). Özgün kültür oluşturabilmenin yukarıda ifade edilen köklerimize geri dönmekle olabileceğini ifade eden Akurgal, aslında Mustafa Kemal'in Türk Tarih Tezi'ne ve Cumhuriyet ideolojisine atıfta bulunmaktadır.

Akurgal'ın yurt dışı öğrenimi sırasında birçok bilim dalına ait dersleri alması, yurt dışında edindiği tecrübeleri Türkiye'ye döndüğünde uygulaması, arkeoloji alanındaki eksikleri öncü kadrolar kurarak bir ekol oluşturma gayreti içerisinde olması, ülkenin kurucu lideri Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünceleri kapsamında bilimsel olarak katkı sunması, Şengör'ün (1997, s. 86) 'İskenderiye Feneri' benzetmesini hatırlatmadır. Akurgal'ın bu çalışmaları cumhuriyet aydınına yakışır bir birikim olarak önümüzde durmaktadır.

Sedat Alp (1913-2006)

Sedat Alp, Osmanlı Devleti döneminde 1913 yılında o dönem Osmanlı sınırları içerisinde olan Yunanistan'a bağlı Kareferye'de doğmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, kurulan ülkenin sınırlarının ötesinde yaşanan siyasi gelişmeler sonucunda Lozan Antlaşması kapsamında Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesinde ailesiyle Türkiye'ye göç etmiştir. İlk önce İstanbul'a yerleştirilen Alp ailesi sonrasında Manisa/Akhisar'a taşınmıştır. İstanbul Çandarlı Halil Paşa İlkokulu'na giden Sedat Alp, ilkokulu Akhisar'da liseyi de İstanbul Boğaziçi Lisesi'nde bitirmiştir. 1932 yılında liseyi bitiren Sedat Alp, lisedeki tarih konusundaki başarısı sayesinde yeni kurulan bir ülkenin tarih ve kültürel bağlamında gelişmelerini sürdürebilmesi için Mustafa Kemal Atatürk ve genç cumhuriyet kadrolarının düşünceleri bağlamında yurt dışına öğrenci gönderme projesi kapsamında 1932 yılında Almanya'ya öğrenim görmeye gönderilmiştir. Sedat Alp'in de Mustafa Kemal ve kadrolarının sahip olduğu ideali benimsediğini anlamak için şu satırlar yeterlidir.

“Ben Sedat Alp, ilk Türk Hititoloğu. ... Devrimleri, İstiklal Harbi'nden sonraki yılları yaşayan bir kuşağın çocuğuyum. ... Hititolojiyi para getirmeyecek bir branş olduğunu bilerek seçtim. Çünkü bize bir ideal aşılmişti. O ideal, bizi o günlerde olduğu gibi, bugünde ayakta tutuyor. Ümidimizi hiç kaybetmiyoruz. Benim gibi düşünen pek çok insan var Türkiye'de. Bu insanların varlığına güvenerek diyorum ki, Türkiye ileri gidecektir.” (Oralalp, 1996, s. 68).

Sedat Alp, yurt dışı öğrenimi için Ekrem Akurgal ile Almanya'nın Naumberg kenti yakınlarındaki Nietzsche, Willamaitz gibi tanınmış bilim insanlarının öğrenim gördüğü Schulpforta Gymnasium'a gönderilir. Sedat Alp, Almanya öğrenimi sırasında kendilerine Atatürk'ün talimatları doğrultusunda gönderilen bir yazıda, Eski Anadolu Uygarlıkları üzerine çalışma yapılmasının gerekliliği üzerinde durulduğunu, bu uygarlıkların memleketin tapusu olduğuna dair ifadelerin yer aldığını bu sebepten ötürü kendisinin de Eskiçağ ve Arkeoloji öğrenimine yöneldiğini anlatır (Oralalp, 1996, s. 70; Yıldırım, 1996, s. 36). Yurt dışı öğrenimini "Hitit Bayram Törenlerinde Görevli Olan Memurların Fonksiyonları" adlı doktora teziyle bitiren Sedat Alp, 1940 yılının sonlarına doğru ülkesine dönmüş, 1941 yılında Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nde asistan olarak göreve başlamıştır. 1949 yılında Hititoloji alanında Profesör, 1958 yılında ise aynı alanda Ord. Prof. Dr. ünvanını almıştır (BCA 30-11-1-0, 205, 15, 11; (BCA 30-11-1-0, 268, 6, 6). Sedat Alp, 1956-58 yılları arasında Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nin dekanlığını yürütmüştür. 1946 yılında Türk Tarih Kurumu üyeliğine seçilen Sedat Alp, kurumun as başkanlığı, genel sekreterliği gibi görevlerini uzun yıllar sürdürmüştür, 1982-83 yılları arasında Türk Tarih Kurumu başkanlığı yapmıştır. Birçok arkeoloji enstitü üyeliğine seçilen Alp, birçok ödülün sahibi olmuş ve yurt dışındaki üniversitelerde konuk profesör olmanın yanında çok sayıda konferans vermiştir^{†††}.

Yoğun bilimsel çalışmalarını birçok eserle bilim dünyasına sunan Sedat Alp, bu çalışmalarla bilim dünyası tarafından fark edilmiştir. Sedat Alp'in, hem yurt dışı öğrenimi sırasında hem de ülkesine döndükten sonra yaptığı bilimsel çalışmaları, alanının en iyi hocaları tarafından kabul görmüş, A. Goetze ile girdiği Hitit Kral Asası (Lituus) konusundaki bilimsel tartışması ve Çek Profesör B. Hrozny için yazılan kitapta hiyeroglif bir metinde bir hiyeroglifin "gök" anlamına geldiğini buluşu bu duruma örnek teşkil etmiştir. Maşat Höyük'te yapılan çalışmalarda ele geçen Hitit tabletlerinde, höyüğün diğer adının *Tapigga* ve orada bulunan nehrin isminin *Zuliyas* olduğuna dair buluşlar Hitit tarihi, coğrafyası, sanatı gibi konularda son derece önemlidir (Süel, 2007, s. 18; Kağnıcı, 2016, s. 95). 1953 yılında Sedat Alp ile Ekrem Akurgal'ın başkanlık ettiği Konya/Karahöyük kazıları 1994 yılına kadar Sedat Alp başkanlığında kazılmış burada ele geçen mühürlerle ilgili yapılan yayın ise "müthiş bir kitap" takdirini kazanmıştır. Bu kitap ile mühürler için işlenen yöntem diğer kazılar için örnek olarak gösterilmiş ve aynı zamanda Hitit mühür sanatı ve tarihine ışık tutarak Anadolu-Yunan kültürel etkileşimi açısından bilgi sunmuştur (Oralalp, 1996, s. 73; Erkut, 2008, s. 1; Kağnıcı, 2016, s. 94). Sedat Alp bu ve bunun gibi birçok bilimsel yayını bilim dünyasına kazandırmış, bu konular ile ilgili çalışanlar için de bu eserler başvuru niteli kazanmıştır^{†††}.

^{†††}Detaylı bilgi için bakınız; <https://www.ttk.gov.tr/onceki-baskanlar/ord-prof-dr-sedat-alp-16-4-1982-17-10-1983/> Erişim Tarihi: [08.04.2023]

^{†††}Ord. Prof. Dr. Sedat Alp'in bazı eserleri: Kumarbi Efsanesi (Almanca'dan Tercüme), T.T.K. Yayınları: Dizi-VII, No: 11. Ankara 1945; Hitit Kanunları Hakkında, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi Cilt 5, Sayı 5, 1947, s. 465-482; Kaniş=Anişa = Nişa, Erken Hitit Çağının bir Başkenti, Belleten 27, sayı 107, 1963, s. 366-376; Eski Anadolu yazısının

Cumhuriyet Dönemi Arkeoloji Münevverleri

Konya/Karahöyük dışında Atatürk Barajı Kurtarma Kazıları kapsamında Adıyaman/Ancoz'da kazı çalışmalarını gerçekleştiren Sedat Alp, bu çalışmalarıyla Hitit tarihine ışık tutmuştur (Kağnıcı, 2016, s. 94).

Yakın arkadaşı ve meslektaşı olan Ekrem Akurgal'ın söyledikleri ile Jale İnan'ın Ord. Prof. Dr. Sedat Alp'in Almanya'daki hocası Hans Ehelolf'un, Alp hakkında söylediklerini aktaran İnan, aslında cumhuriyet'in yetiştirdiği bu değerlerin ne kadar da kıymetli olduğunu göstermesi açısından kayda değerdir.

“... Sedat Alp, Hititoloji'yle ilgili bilgi eksiğim olduğunda, benim için daima en yakın ve engin başvuru kaynağı olmuştur. ... O Hititçe' deki birçok sözün anlamını keşfeden filologdur. ... Konya/Karahöyük'teki kazılarda M.Ö. 2300-1700 yılları arasındaki dönemin aydınlatılmasını sağlamıştır. ...” (Oralalp, 1996, s. 71).

Prof. Dr. Hans Ehelolf, *“... Yurttaşınız öğrencim Sedat Alp herhalde tanışmışsınızdır. Ciddi çalışmaları, araştırmalarındaki titizliği ve mesleğine bağlılığı ile gelecekte sahasında büyük bir bilim adamı olacağına inanıyorum. ... Yurtiçi ve özellikle yurtdışında çok takdir edilen ve ilgi uyandıran bilimsel yayınlarını ve konferanslarını izlerken profesörün bu sözlerini her zaman anımsarım.”* (Oralalp, 1996, s. 72).

Sedat Alp'in, Hititoloji alanındaki girişimleri sonrasında bilimsel çalışmaların zenginliğiyle birlikte ülkemizde Hititoloji kongreleri düzenlenmeye başlamış, Kültepe ve Boğazköy metinlerinin incelenmesiyle Anadolu'da Hititler'in öncesi ve sonrası kültürel faaliyetler açığa çıkarılmıştır (BCA) (30-18-1-2, 379, 227, 12; Yıldırım, 1996, s. 43). Hititlerin, Asur Ticaret Kolonileri çağında da (ATKÇ) Anadolu'da var olduğunu ortaya koyan Alp, ayrıca Hitit dönemine ait bazı seramik formlarının, mimari öğelerin, yerleşim yerlerinin, insan vücut uzuvlarının, sosyal sınıfın adının ve görevlerinin neler olduğunu bulmuştur (Süel, 2007, s. 19).

Ord. Prof. Dr. Sedat Alp, Eskiçağ Tarihi alanındaki çalışmalarını arkeolojik verilerle zenginleştirmiş filoloji ile de daha doğru sonuçları elde etmiştir. Hitit tarihi üzerine yapmış olduğu bilimsel yayınlar ile bu döneme ışık tutmuş ve öne sürdüğü bilimsel savlarıyla bilim dünyasında kabul görmüştür.

Menşeleri, Atatürk Konferansları. Ankara 1964, s. 57-70; Libasyon Kapları “Gaga Ağızlı Desti” ile “Kol Biçimli Alet ve Hitit Metinlerindeki Karşılıkları, Belleten 31, Sayı 124, 1967, s. 513-530; Maşat Höyük'te keşfedilen çivi yazılı Hitit Tabletleri, VIII. Türk Tarih Kongresi I. cilt, 1979, s. 165-196; Eine neue hieroglyphenhethitische Inschrift der Gruppe Kızıldağ-Karadağ aus der Nähe von Aksaray und die früher publizierte Inschriften derselben Gruppe, Anatolian Studies Presented to Hans Gustav Güterbock on the Occasion of his 65th Birthday, 1974, s. 17-27. Detaylı bilgi için <https://www.ttk.gov.tr/onceki-baskanlar/ord-prof-dr-sedat-alp-16-4-1982-17-10-1983/> bakınız. Erişim Tarihi: [08.04.2023]

Jale İnan (1914-2001)

Kültürlerin buluşma noktasında olan Anadolu’da yapılan bilimsel çalışmalar, bu coğrafyanın ne denli önemli bir coğrafya olduğunu ortaya koymuştur. Anadolu’nun farklı yerlerinde, farklı tarihsel süreçleri kapsayan onlarca arkeolojik kazının sundukları Anadolu’nun karanlıkta kalan gizemli tarafını ortaya çıkarmıştır. Söz konusu coğrafyanın önemine dair yapılan bu bilimsel çalışmalar içinde arkeologların çalışmaları da önem arz etmektedir. Anadolu arkeolojisinin ortaya çıkarılmasına ve anlaşılmasına katkı sunan arkeologlardan biri de Türkiye’nin ilk kadın arkeoloğu Jale İnan’dır.

Jale İnan, 1914 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiş, müzeci ve arkeolog Aziz Ogan’ın kızıdır. Aziz Ogan’ın müzeci ve komşularının Osman Hamdi Bey olması Jale İnan’ın arkeoloji dünyasına atacağı adımlarda etkili olmuştur. İnan’ın babası birçok şehirde yapılan arkeolojik kazılarda kazı komiserliğini yürütmüş, bu durumda Jale İnan’ın birçok arkeolog ile tanışmasına ve ören yerini yerinde incelemesine neden olmuştur (Dirican, 1998, s. 85). İstanbul Erenköy Kız Lisesi’ni bitiren İnan, Aleksander von Humboldt Vakfı’nın bursunu kazanmış, 1935-43 yılları arasında Almanya’da Münih ve Berlin Üniversiteleri’nde Klasik Arkeoloji üzerine lisans ve lisansüstü öğrenimini yapmıştır. Jale İnan yurt dışında neden öğrenim gördüğünü “klasik arkeoloji dalının İstanbul’da olmaması” ile ifade etmiştir (Atay, 2004, s. 107-119). 1943 yılında Prof. Dr. Gerhard Rodenwald danışmanlığında “Kunstgeschichtliche Untersuchung der Opferhandlung auf römischen Münzen” adlı doktora tezini tamamlayarak “*devletin beni beklediği yıllar ne olacak*” düsturuyla ülkesine dönmüştür. İnan, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı’nda, babası Aziz Ogan’ında bir süre yardımcılığını yapan ve arkeoloji dünyasının önemli isimlerinden olan Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel’in asistanlığını yapmıştır (Akbulut, 2021, s. 1-3). 1943 yılında asistan 1953 yılında Doçent ve 1963 yılında Profesör ünvanı alan İnan, Side ve Perge kazılarının kazı başkanlığını yapmış ve birçok yerde kurtarma kazılarını gerçekleştirmiştir (BCA), 1963: 299-22-3). İnan’ın Türk Tarih Kurumu asil üyeliği, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) şeref üyeliği^{§§§} ve Alman Arkeoloji Enstitüsü üyeliği bulunmaktadır (Dirican, 1998, s. 86-87).

Ülkesine döndükten sonra bilimsel çalışmalarıyla ülkesine ve Anadolu Arkeolojisine katkı sunan İnan, heykeltıraşlık ve antik kentler konularında önemli çalışmalara imza atmıştır. Arkeoloji dünyasında Nemea Aslanına karşı verdiği mücadele sonrasında dinlenirken tasvir edilen insan boyutunda mermerden yapılmış “Yorgun Herakles” olarak bilinen heykelin üst bölümünün ait olduğu topraklara geri gönderilmesinde büyük mücadele vermiştir (Ekinci vd., 2013, s. 108). Gazeteci Özgen Acar’ın, Türkiye’den kaçırılan eserler üzerine bir çalışma

^{§§§}Detaylı

bilgi

için

https://www.tuba.gov.tr/upload/files/Prof_%20Dr_%20Jale%20C4%B0nan.pdf
bakınız. Erişim Tarihi: [20.04.2023].

yapıyor olması “Yorgun Herakles” heykelinin bulunuşunun hikâyesi olmuştur. Amerika/New York’ta bir sanat merkezinde tesadüf sonucu görülen heykelden İnan’a bahsedilmiş ve İnan’ın kullanmış olduğu bazı teknikler heykelin bu üst bölümünün orijinaline ait olduğunu ortaya koymuştur. Kullanılan teknik en basit ifadesiyle şu şekilde yapılmıştır. Türkiye’de ve Amerika’da bulunan heykelin kırık parçalarından birinin kırık bölümüne ait yüzeyinin dökümü yapılmıştır. Kırık parça üzerine uygulanan döküm, Amerika’ya gönderilmiş ve parçanın diğer parça ile uyum sağlamadığına dair bilgi verilmiştir. Bu bilgiye rağmen İnan, çalışmalarına devam etmiş, heykelin ülkeden çıkarabilecek tarihlerine, heykelin vücut özelliklerine, aslan, boğa başları ve Herakles’in dinlenirken yaslanması gibi detaylar ışığında diğer müzelerdeki örnekler üzerine yapılan çalışmalarla heykelin anavatanına dönmesini sağlamıştır (İnan, 1992, s. 226-230). Jale İnan’ın eseri ait olduğu topraklara geri getirebilme çabasının büyük bir takdir toplarken bu süreçte yapılan çalışma eseri bütünleme/tamamlama konusundaki becerisini ortaya koymuştur. Eser tamamlama konusundaki yeteneğini İnan, “*bir kere görmek hiçbir kere görmektir. Bin kere görmek bir kere görmektir*” şeklinde özetlemektedir (Dirican, 1998, s. 90; Polat, 2023, s. 18). İnan’ın bu yeteneğine arkeoloji dünyasının önemli bir ismi olan Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal’da dikkatleri çekmiş ve şu şekilde ifade etmiştir.

“Arkeoloji literatüründe seçkin bir yere sahip olan bir başka Türk arkeoloğu Jale İnan’dır. ... Yaptığı bilimsel araştırmalarla, Türk arkeolojisine uluslararası forumlarda ün kazandırdı. Almanya’da, İsviçre’de ve İngiltere’de yabancı dillerde Roma Sanatı üzerine yayınladığı kitaplar ve makaleler, büyük ilgi ve itibar gördü. Anadolu’da Roma ve Erken Bizans portreleri üzerinde Rosenbaum-Alföldi ile birlikte yayınladıkları iki büyük kitap klasik arkeolojinin standard eserleri arasında yer alır. Parçaları çeşitli müzelerde bulunan heykelleri tamamlamakta gösterdiği büyük başarı uzmanlar arasında büyük hayranlıkla karşılandı. ...” (Dirican, 1998, s. 86).

Jale Hanım’ın bu yeteneği sadece eserleri birleştirme/tümlemede değil aynı zamanda bu heykellerin kopyalarıyla orijinallerine ait bilimsel problemleri çözmesine yardımcı olmuştur. Nezih Başgelen bu durumu şöyle açıklamaktadır.

“... Jale İnan öğrenciliğinden itibaren antik heykeltıraşlık sanatına büyük ilgi duymuş ve en önemli eserler bu alanda vermiştir. 1975 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanan “Side’nin Roma Devri Heykeltıraşlığı” adlı çalışmasıyla Prof. Dr. Jale İnan, Side Müzesi’nde bulunan, genellikle antik heykellerin Roma Devri kopyalarından oluşan bu eserler yardımıyla, onların orijinallerine ait birçok bilimsel problemi çözmüştür. ...” (Dirican, 1998, s. 88).

Jale İnan, İstanbul Üniversitesi'ndeki akademik hayatının yanı sıra yine üniversiteye bağlı olarak faaliyetlerini yürüten Antalya Bölgesi Arkeolojik Araştırmalar Merkezi'nin de uzun yıllar (1974-1983) müdürlüğünü yapmıştır. Söz konusu müdürlük aracılığıyla Antalya ve çevresindeki kültürel varlığın ortaya çıkarılarak bu durumun ulusal ve uluslararası platformlarda bilim dünyasına duyurulması amaçlanmıştır. Bu duruma bağlı olarak İnan, Antalya ve çevresinin zengin tarihi ve kültürel mirasını ortaya çıkarmak için hem hocası hem de daha öncesinde merkez müdürü olan A. Müfid Mansel'in devrettiği kazıların başkanlığını yürütmüştür. Bu bağlamda 1974-1983 yılları arasında Side Antik Kenti kazılarını, 1975-1988 yıllarında Perge Antik Kenti kazı başkanlığını yapmıştır (BCA, 1984: 516-259-1; Bayram, 2008, s. 206). Ayrıca İnan, Anadolu topraklarından çıkarılan eserlerin anavatanlarında olması gerektiği düşüncesi kapsamında bu topraklardan çıkan ve Amerika'ya götürülmüş olan eserlerin geri kazandırılmasında arkeolojik kurtarma kazıları yapmıştır. 1967 yılında İbecik Köyü (Göhlisar/Burdur) yakınlarında Boubon Antik Kenti'nden götürüldüğü anlaşılan bir grup bronz heykelin bu kente ait olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan kurtarma kazısı kapsamında heykellerinde içinde bulunduğu bina ortaya çıkarılmış, çalınan imparatorluk heykellerinin isimlerinin de bulunduğu kaidelerin yerinde olduğu görülmüştür (Başgelen, 2011, s. 39-40; Kâhya, 2014, s. 27). Bununla birlikte Burdur'un Çamlık ilçesi sınırlarında bulunan Kremna Antik Kenti'nde 1970 yılında kurtarma kazısı yapılmış ve bu kazının amacı şu şekilde ifade edilmiştir. Kremna antik kentinin, yasa dışı kazılarla ortaya çıkarılan eserleri yurt dışına çıkarılmıştır. Bundan dolayı Kremna antik kentinde kurtarma kazıları yapılmış ve kent, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü) denetimine bırakılmıştır (İnan, 1970, s. 51). Jale İnan, ayrıca 1972-1979 yılları arasında Lyrbe-Seleukeia'da (Manavgat/Antalya) kurtarma kazılarını yürütmüştür. Yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan tarihsel mirasın restorasyonu, korunması ve muhafazası konularında da çalışmalar yürüten İnan, Roma hamamını restore ederek çıkarılan eserleri burada muhafaza etmiş, Side Apollon Tapınağı'nın deniz tarafı batı cephesi ile tapınağın kuzeybatı köşesi ve bu kenarın ikinci sütununu onarmış tapınağa ait arşitrav, geison, medusa başı gibi diğer mimari öğeleri de restore ettirmiştir (Mansel, 1963, s. 130). Bu restorasyonla önemli bir işe imza atan İnan çalışması örnek restorasyon olarak kabul edilmiştir (İnan, 1984, s. 346).

Prof. Dr. Jale İnan, ülkemizde yapmış olduğu kazı çalışmalarını birçok eserle**** taçlandırarak özellikle Anadolu Roma ve Bizans dönemlerine ait

****İnan'ın bazı eserlerini, "Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri" adlı ilk kitabını 1965 yılında Türk Tarih Kurumu'ndan, 1966 yılında British Academy tarafından E. Rosenbaum-Alföldi ile birlikte yayımladıkları "Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor, 1979 yılında yayımladığı "Römische und Frühbyzantinische Portratplastik aus der Türkei (Neue Fundei), Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı, Roman Sculpture in Side, Boubon Sebasteionu ve Heykeller Üzerine Son Araştırmalar,

heykeltıraşlık alanına önemli katkılar sunmuştur. Roma devrine ait portrelerdeki Anadolu üslubundan bahseden İnan, Yunan heykellerinin Roma dönemi kopyaları üzerinden de birçok soruya cevap bulmuş ve ayrıca antik kent araştırmaları üzerine çalışmalar yapmıştır. Söz konusu bu çalışmalar özellikle Roma ve Bizans Dönemi portre çalışmaları bu konuda çalışma yapacak olan araştırmacılar için başvuru niteliği taşımaktadır (Abbasoğlu, 1982, s. 897-898; Başgelen, 2011, s. 40-41).

Sonuç

Bir ülkenin tarih sürecinde oluşturduğu değerler o ülkenin millî ve manevi kültürünü teşkil etmektedir. Sahibi olduğumuz bu topraklarda yapılan arkeolojik kazılarla gün yüzüne çıkarılan kültürel miras da bu değerleri oluşturan ana unsurlar içerisinde yer almaktadır. Türk toplumunun üzerinde yaşadığı toprakların derin tarihi bir geçmişe ve çeşitli kültürlerle sahip olması da bu kültürün ne derece zengin olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu bu zenginliği ve çeşitliliği ortaya çıkarımlar, yorumlayanlar bunu bize kazandıranlarda bu kültürün değerleri içerisinde anılmaktadır. Bu toprakların bilim insanları olan Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Sedat Alp ve Jale İnan bilimsel çalışmalarıyla topraklarımıza sığmamış, bilim dünyasına mal olmuşlardır. Ait oldukları toplumun değerlerini yurt dışı öğrenimlerinde yaşayan ve yansıtan bu isimler bu duruşlarıyla bu toplumun değerliliği olmuşlardır. Nitekim Arif Müfid Mansel'in Almanya'da öğrenim görmesine ön ayak olan Wiegant'ın yazmış olduğu mektuplarda her iki öğrenciden memnun olduğunu ifade ederken bunun sadece çalışkanlıkları ile değil aynı zamanda iyi huyları ve karakterleri ile olduğunu ifade etmiş olması, cumhuriyet'in yetiştirmiş olduğu bilim insanlarının sadece bilimsel konularda iyi olmalarını değil, aynı zamanda karakter olarak da kendilerini iyi yetiştirmiş, güçlü bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir. Arif Müfid Mansel'in hem Trakya Tümülüsleri kazısı hem de Side ve Perge kazıları Klasik Arkeoloji alanında sistemli, yöntemli kazılara güzel örneklerdir. Bunun yanı sıra öğrenim için yurt dışında bulunan bu isimler, aynı ideal ve misyon çevresinde toplanarak Türkiye Cumhuriyeti'nin tarih ve kültür konusunda vizyon sahibi olmasında emek vermiş, bu ideal uğrunda birçok alandan ders alarak kendini yetiştirme, geliştirme konusunda dönemine ve günümüze rol model olmuşlardır. Ekrem Akurgal'ın almış olduğu arkeoloji, sanat tarihi, epigrafi, edebiyat, edebiyat ve felsefe tarihi dersleriyle, Sedat Alp'in, almış olduğu Eskiçağ Tarihi, Arkeoloji ve Dil eğitimi bu duruma örnek olarak sunulmalıdır. Ekrem Akurgal ve Sedat Alp, almış oldukları bu eğitimleri bir arada kullanarak bilim dünyasına katkı sunmuşlardır. Akurgal, Anadolu'da bulunan Hatti, Hitit, Frig, Urartu, Fenike, Lidya uygarlıkları üzerine çalışmalar yapmış, bu uygarlıkları din, mitoloji, edebiyat, felsefe gibi birçok konuda incelemiştir. Bu araştırmalarda Anadolu'nun diğer bölgelerle etkileşimi, Hitit eserlerinin Hatti kökenli olduğu ve

Toroslar'da Bir Kent / Eine Antike Stadt im Taurusgebirge Lyrbe? Seleukeia? Perge'nin Roma Devri Heykeltıraşlığı oluşturmaktadır.

Hellenlerin doğudan etkilenecek bilgi temellerini bunun üzerine kurduğuna dair sonuçlara varmıştır. Sedat Alp, arkeolojik kazı malzemelerini filoloji bilgisi ışığında yorumlamış, yeni buluşlarla Anadolu Arkeolojisine katkı sunmuş ve filoloji bilgisiyle de bu anlamda diğer arkeologlardan ayrılmıştır. Bu topraklara ait olanın bu topraklarda kalması gerektiği fikrinin vücut bulmuş hali Jale İnan'dır. İnan'ın Antalya ve çevresinde yapmış olduğu kurtarma kazıları, bu topraklara ait olan eserlerin yine bu topraklarda kalması gerektiğine dair aidiyet duygusunun bir yansıması olarak görülmelidir. İnan'ın, yurt dışına kaçak yollarla çıkarılan ve anavatanından edilen bu kültürel varlıkların tekrar ülkemize kazandırılmasında verdiği mücadele bu durumu açıklamaktadır. Birçok arkeolojik eserde olduğu gibi "Yorgun Herakles" heykelinin eksik olan parçasının ülkemize geri getirilmesindeki çalışmaları disiplinli ve çok yönlü bir yapıya sahip olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Yukarıda bahse konu olan isimler Anadolu'nun farklı noktalarında birçok arkeolojik kazı çalışması yürütmüştür. Yürütülen bu kazılarda bilimsel anlamda atılan temellerin ve birçok konuda sağlanan gelişmelerin Anadolu'dan esintilerin taşıdığını ortaya koymuştur. Türk bilim insanlarının yurt dışı öğrenimi öncesinde ve yurt dışı öğrenimlerinde nitelikli bir eğitim aldıklarını, hem yapmış oldukları buluşlarla hem öne sürdükleri savlarının otoritelerce uygun bulunmasıyla hem de bilimsel çalışmalarının bilim dünyasında kabul edilirliğiyle kendini göstermiştir. Ayrıca Anadolu coğrafyası üzerinde emelleri olanlara, Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda bilimsel temelli verilen cevaplarda bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Çalışma kapsamında ele alınan Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Sedat Alp ve Jale İnan, cumhuriyetin kurumsallaşma politikaları kapsamında gerekli çalışmalar içerisinde olmuşlardır. Arkeoloji alanında yaptıkları katkılarla anılan bu kişiler, bu kurumsallaşma politikaları kapsamında kurulan kurumlara başkanlık etmiş ve bu kurumların kurullarında üyelik yapmışlardır. Konumuz aydınlarının ana temasını oluşturan yukarıda bahse konu isimler ve üniversiteleri söz konusu kurumsallaşma politikaları kapsamında "Arkeoloji İstasyonları" kurmuş, kurulan bu mütevazı istasyonlar zaman içerisinde daha kapsamlı bir fonksiyona sahip olarak yerini müdürlüklere ve enstitülere bırakmıştır. Bununla birlikte "Üstün Düzeyde Sosyal Bilimler Lisesi" ve Türk Kültürü'nü her alanda geliştirmek için "Türk Akademisi'nin" kurulması önerisi de, cumhuriyetin öncelikli politikaları içerisinde yer alan kurumsallaşmanın hem kurumlar hem de bilim insanları tarafından desteklendiğini göstermektedir. Bahse konu isimlerin yapmış oldukları bu çalışmalar Türk Arkeoloji çalışmalarının özgün değerine katkı sunmuştur.

Çalışmada bahsi geçen isimlerin ideolojisi Mustafa Kemal Atatürk'ün ve cumhuriyet'in ideolojisi ile paralellik göstermektedir. Sedat Alp'in "çünkü bize bir ideal aşılmalı" sözü dönemin hâkim ideolojisinin söz konusu isimler tarafından benimsendiğinin göstergesidir.

Kaynakça

- Abbasoğlu, H. (1982). Jale İnan-Elisabeth Alföldi-Rosenbaum, Römische und Frühbyzantinische Portraetplastik aus der Türkei Neue Funde. *Belleten*, 46 (184), 897-900.
- Akdoğan Akbulut, H. T. (2021). Arif Müfid Mansel (1905-1975). *Atatürk Ansiklopedisi* içinde (1-4. ss.).
- Akurgal, E. (2004). *Bir Arkeoloğun Anıları*. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Akurgal, E. (2000). *Ege Batı Uygarlığının Doğduğu Yer*. İzmir Yayıncılık.
- Akurgal, E. (1997). Anadolu'nun Dünya Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 335, 80-88.
- Akurgal, E. (1984). Anadolu Tarihinin Oluşmasında Jeomorfolojik Özelliklerin Rolü. *Anadolu Araştırmaları*, 10, 21-30.
- Akurgal, E. (1982). Türkiye'nin Kültür Sorunları. *Belleten*, 46 (182), 261-270.
- Akurgal, E. (1975). Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel. *Belleten*, 39 (154), 309-312.
- Akurgal, E. (1956). Tarih İlmi ve Atatürk. *Belleten*, 20 (80), 571-584.
- Alkım, U. B. (1975). Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'in Yayınları. *Belleten*, 39 (154), 323-337.
- Anadolu, M. (2004). Hocaların Hocası Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel. *Anadolu Araştırmaları*, 17 (1) 165-171.
- Atay, O. (2004). *Bir Bilim Adamının Romanı*. (20. Baskı), İletişim Yayınları.
- Başgelen, N. (2011). *Atatürk'ün Yurt Dışına Öğrenci Gönderme Projesi ve Eskiçağ Bilimleri Alanında İlk Yetişenler*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Bayram, F. (2008). Perge Kazısı. F. Bayram (Ed.). *Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi* içinde (206-207 ss.), Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Çığ, İ. M. (2006). Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye'de Arkeoloji. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi; Dün/Bugün/Yarın* 108-119, 209-212.
- Darga, M. (1975). Yitirdiğimiz Büyük Değer. *Belleten*, 39, (154), 319-322.
- Sayılı, A. (2021). Atatürk İdeolojisi. *Atatürk ve Bilim*. R. Demir (Ed.). Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Dirican, M. (1998). Türkiye Arkeolojisinde Bir Hanımefendi Jale İnan. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 369, 84-90.
- Ekinci, M., Genç, U., & Avşar, A. O. (2013). Antalya Müzesi'nde Restorasyonu Yapılan Yorgun Herakles Heykeli. Adil Özme (Ed.). *21. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu* içinde (107-116 ss), Aygül Ofset Matbaacılık.

- Ergin, M. (2010). Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Yunan, Roma ve Bizans Dönemlerinin Algılanması ve Arkeoloji. S. Redford, N. Ergin (Ed.). *Cumhuriyet Döneminde Geçmiş Bakış Açılıarı: Klasik ve Bizans Dönemleri içinde* (23-48 ss.), Koç Üniversitesi Yayınları.
- Erkut, S. (2008). Konya Karahöyük'te Ele Geçen M.Ö. II. Binyılın İlk Çeyreğinden Buğday Örneği. *Belleten*, 72 (263), 1-4.
- Erten, E. (2023). Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Arkeolojiye Bakış Açılıarı. *Hacı Bayramı Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21-33.
- Eyice, S. (1976). Türk Trakya Araştırmalarının Öncüsü: Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 4-5, 301-330.
- Gülen, T. (2016). Cumhuriyet ile Birlikte Anadolu'ya Işık Tutanlar; Arif Müfid Mansel, Ekrem Akurgal, Halet Çambel ve Sedat Alp. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 1015-1028.
- İnan, A. (1984). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, A. (1947). Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair. *Belleten*, 11 (42), 173-179.
- İnan, A. (1939). Atatürk ve Tarih Tezi. *Belleten*. Cilt 3, Sayı 10 (Nisan), s. 243-246.
- İnan, A. (1938). Türk Tarih Kurumu'nun Arkeoloji Faaliyetleri. *Belleten*, 2 (5-6), 5-12.
- İnan, J. (1992). Heraklesstatue vom Typus des Herakles Farnese aus Perge. *MOYΣIKOΣ*. ANHP Festschrift Für Max Wegner Zum 90, 222-231.
- İnan, J. (1984). Side Apollon Tapınağı (N, 1) Kazısı ve Onarımı 1983 Yılı Çalışmaları. *VI. Kazı Sonuçları Toplantısı* içinde (345-364 ss.), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- İnan, J. (1970). 1970 Kremna Kazısı Raporu. *Türk Arkeoloji Dergisi*, 32, 51-101.
- Kağnıcı, G. (2016). Türkiye'de Eskiçağ Tarihçiliği ve Sedat Alp. Ahmet Şimşek (Ed.). *Türk Tarihçileri* içinde (85-97 ss.), Pegem Akademi.
- Kâhya, T. (2014). Antalya'da Bir Arkeoloji Çınarının Gölgesinde: Prof. Dr. Jale İnan. *Aktüel Arkeoloji Dergisi*. 26-28.
- Mansel, M. A. (1963). Side Müzesi'nin Açılışı. *Belleten*, 27 (105), 121-131.
- Okyar, A. (1988). Bir imtihandan hatıralar. *Erdem Dergisi*, 5 (12), 884-894.
- Oralalp, F. (1996). Hititlerin Üç Bin Yıllık Suskunluğunu Bozan Türk Bilgini Sedat Alp. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 340, 68-77.

Cumhuriyet Dönemi Arkeoloji Münevverleri

- Özdoğan, M. (2006). *Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Özgünel, C. (1986). Cumhuriyet Dönemi Türk Arkeolojisi. *Bellekten*, 50 (198), 895-914.
- Özodaşık, M. (1997). *Cumhuriyet Eğitiminde Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları (1923-1950)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polat, E. (2023). Cumhuriyet Dönemi'nin İlk Kadın Arkeoloğu: Jale İnan. B. Koçlar, E. Çalış, M. Çabaz (Ed.). *Cumhuriyetimizin 100. Yılına Armağan* içinde (13-28 ss.) Berikan Yayınları.
- Süel, A. (2007). Ord. Prof. Dr. Dr. H. C. Sedat Alp (1 Ocak 1913-9 Ekim 2006). *TÜBA-AR*, 10, 15-26.
- Şengör, A. M. C. (1997). İskenderiye Feneri ve Dostum Ekrem Akurgal. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 335, 80-88.
- Tarhan, T. (2011). Başkent Tuşpa. K. Köroğlu, E. Konyar (Ed.). *Urartu Doğu'da Değişim* içinde (256-295 ss.), Yapı Kredi Yayınları.
- Tulunay, E. (2002). Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel Hocamızı Anarken. *Anadolu Araştırmaları*, 16, 553-556.
- Ulu, C. (2014). 1416 Sayılı "Ecnebi memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun ve Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Uygulamaları. *Tarih Okulu Dergisi*, 17, 495-525.
- Yıldırım, R. (1996). Atatürk'ten Günümüze Eskiçağ Tarihi ve Arkeoloji Çalışmaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2 (6), 33-47.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) (30-18-1-2-88-80-9).
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) (30-18-1-2-99-61-16).
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) (30-11-1-0-271-19-11).
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) (30-11-1-0, 268, 6, 6).
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) (30-18-1-2, 379, 227, 12).
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) (30-11-1-0, 205, 15, 11).
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) (30-11-1-0, 267, 33, 15).
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA): Dosya No: 299, Gömlek No: 22.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA): Dosya No: 516, Gömlek No: 259.

Erdal Polat

<https://www.ttk.gov.tr/onceki-baskanlar/ord-prof-dr-sedat-alp-16-4-1982-17-10-1983/>

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1169.pdf>

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.